

FOGLALKOZTATÓK ÉS FOGLALKOZTATOTTAK A HAZAI ZÖLDSÉG-GYÜMÖLCS FELDOLGOZÓIPARBAN

EMPLOYERS AND EMPLOYEES IN THE DOMESTIC VEGETABLE-FRUIT MANUFACTURING INDUSTRY

KURMAI, Viktória

Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Gazdálkodástudományi Intézet,
 Üzemtani és Vállalati Tervezés Tanszék
 (University of Debrecen, Faculty of Economics and Business, Institute of Management Sciences,
 Department of Farm Business Management and Corporate Planning)
 H-4032 Debrecen, Böszörményi út 138.
 e-mail: kurmaiviki@agr.unideb.hu

AIn the light of KSH databases processing, it can be said, that the food industry has the largest significance on the employment in the manufacture industry. The number of employees in fruit and vegetables manufacturing industry has decreased drastically while the number of part-time workers has increased since the turn of the millenium. Two classes of the examined subsector represent high indexes by the value of marketed product per employee. The number of businesses in fruit and vegetable manufacture industry hasn't changed radically, but the small and medium-sized enterprises became to the force.

1. BEVEZETÉS – INTRODUCTION

A zöldség-gyümölcs szektor a mezőgazdaság egyik legfej-
 lődőképesebb és legnagyobb munkahelyteremtő ágazata
 [2]. A mezőgazdasági terület mindösszesen 4-5%-át fog-
 lalja el, de magas kézi munkaerő igénye miatt a foglalkoz-
 tatásban betöltött szerepe ennél jóval jelentősebb [4]. A
 magyar zöldség-gyümölcs feldolgozóipar az utóbbi húsz
 évben kapacitásainak jelentős részét elvesztette [1]. A ter-
 melés jelenleg 1,4 millió tonna körül mozog, ami jelentős
 csökkenés az 1980-as évekhez képest. A visszaesésért fe-
 lelős a feldolgozás csökkenése, valamint a kereskedelmi
 és technológiai fejlesztések hiánya is [5].

A tanulmányban szeretném meghatározni a zöld-
 ség-gyümölcs feldolgozóipar jelentőségét az élelmi-
 sziparban, különös tekintettel a foglalkoztatottak és a
 vállalkozások mennyiségi változására és összetételére. A
 tanulmányban a célkitűzésem, hogy meghatározom a
 zöldség-gyümölcs feldolgozóiparban a foglalkoztatottak
 számát, annak változását és összetételét. Értékelni sze-
 retném a termelés csökkenésének köszönhetően mekkora
 változás következett be a vállalkozások számában és lét-
 szám-kategóriánkénti összetételében.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER – MATERIALS AND METHODS

A tanulmányhoz szükséges adatbázisokat a KSH szolgál-
 tatta. A KSH honlapján elérhető tájékoztatósi adatbázis
 adattábláit használtam, melyek 2000 és 2013 közöt-
 ti adatokat dolgoztak fel, egyes esetben térek csak ki a
 90-es évekre. Az adatokat Microsoft Excel programban
 összegeztem és elemeztem. A vállalkozások számát a
 KSH 2013-as „Működő, valódi új, valódi megszűnt vállal-
 kozások száma nemzetgazdasági ág szerint” elnevezésű
 adatbázisból szereztem, melyből én a működő vállalko-
 zások számát vettem alapul a bemutatáshoz. A foglalkoz-
 tatás jellemzéséhez a 2013-as „Foglalkoztatottak száma
 nemzetgazdasági ágak, ágazatok szerint” táblákat alkalm-
 ztam. Ezekon kívül a munkaügyi és a foglalkoztatási
 adatokhoz, a KSH 2014-es „Nemzetgazdaság munkaügyi
 adatai” adatbázist használtam. A vállalkozások tekinte-
 tében az „Éves gazdaságszerkezeti adatok létszám kate-
 góriánként” adatbázist használtam. A zöldség-gyümölcs
 feldolgozóipar vállalkozásainak és a foglalkoztatottjainak
 bemutatásához leíró statisztikai módszereket alkalmaz-
 tam, az adatokat táblázatokkal és diagramokkal szemlélt-
 tettem.

3. FOGLALKOZTATÁSI ADATOK – EMPLOYMENTS' DATA

Az élelmiszergyártás egy munkaerő igényes ágazat. Az utóbbi időben azonban az évről évre csökkenő számú működő vállalkozások és a folyamatos gépesítés, illetve a pénzügyi nehézségekből adódó létszámleépítések miatt egyre kevesebb embert foglalkoztat [3]. Az élelmiszeripar foglalkoztatja a legtöbb embert a feldolgozóiparban, eközben a nemzetgazdaságban betöltött szerepe folyamatosan csökken.

Az 1. táblázatban az ital- és dohánygyártás nélkül látható az élelmiszeriparban foglalkoztatottak száma, valamint zöldség-gyümölcs feldolgozóiparban dolgozók megoszlása. Látható, hogy számuk csaknem megfeleződött és az élelmiszeripari részarányuk is 11,4%-ról 8,7%-ra csökkent a vizsgált időszakban. 2009 óta a zöldség-gyümölcs feldolgozóiparban foglalkoztatottak számában stagnálás, talán előre vetíthető növekedés tapasztalható. Míg az élelmiszeriparban foglalkoztatottak száma 33%-kal csökkent, addig az általam vizsgált szakágazatban 41%-os csökkenés tapasztalható 2013-ban a 2000. éves adatokhoz képest.

A zöldség-gyümölcs feldolgozóiparban a 2000. évi adatokat tekintve 79%-os arányban fizikai foglalkozásúakat, 18%-ban szellemi foglalkozásúakat és 3%-ban egyéb, illetve nem teljes munkaidőben foglalkoztatottakat különböztethetünk meg. Mára ez az arány a foglalkoztatottak 41%-os csökkenése mellett a 69:20:11-es arányt képvisel. Míg a szellemi foglalkozásúak száma arányosan

csökkent a foglalkoztatottakkal összehasonlítva, addig a fizikai foglalkoztatásúak száma nagyobb arányban csökkent, illetve az egyéb és nem teljes munkaidőben foglalkoztatottak aránya megduplázódott.

Amennyiben kiemeljük a hűtő és konzervipart és összehasonlítjuk a többi szakágazattal megállapítható, hogy az egyéb zöldség és gyümölcs feldolgozás, -tartósítás szakágazat az ötödik legtöbb embert foglalkoztató szakágazat, a huszonöt szakágazatból jelenleg 8%-ot foglalkoztat.

A 2. táblázatban két mutatót képeztem a foglalkoztatásra vonatkozóan annak érdekében, hogy meghatározzam a zöldség-gyümölcs feldolgozóipar munkaerő igényességének mértékét, illetve, hogy összevetsem ezeket az adatokat a többi élelmiszeripari szakágazattal.

A két mutató szorosan összefügg és az egy főre jutó termelési érték növekedésével fordított arányban csökken az 1 milliárd Ft termelési értékre jutó alkalmazotti létszám. A zöldség-, gyümölcsfeldolgozó és -tartósító alágazat két legjelentősebb szakágazata a rangsor első felében helyezkednek el. Elmondható, hogy az egy alkalmazottra jutó termelési értéke a gyümölcs-, zöldséglé gyártó szakágazatnak a harmadik legmagasabb, azaz kevesebb ember is elégséges a termékek előállításához. Azonban az egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás,

-tartósítás szakágazat termelési értéke alapján a negyedik legjelentősebb. A munkaerőigénye közepesnek mondható a többi szakágazathoz képest. Ez alapján megállapítható, hogy ez a szakágazat, melyet főleg a hűtő és konzervipari cégek képviselnek az olaj-, a baromfihús-, a hús-, és a tejtermékek gyártása mellett a legjobb termelési érték-munkaerő arányba teljesítő szakágazat.

1. TÁBLÁZAT

A hazai zöldség-gyümölcs feldolgozóiparban foglalkoztatottak aránya az élelmiszeriparban
(The Employment Rate of Domestic Fruit and Vegetable Manufacturing Industry in Food Industry)

TABLE 1

Évek (Years)	Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás alágazat, fő (Subsector of processing and preserving of fruit and vegetables, capita)	Élelmiszergyártás, fő (Food industry, capita)	Részarány, % (Share, %)
2002	12 770	112 460	11,4
2003	12 303	110 598	11,1
2004	11 040	101 477	10,9
2005	10 184	99 209	10,3
2006	9 105	93 681	9,7
2007	8 506	90 477	9,4
2008	7 621	90 128	8,5
2009	7 271	85 531	8,5
2010	7 218	86 630	8,3
2011	7 218	85 862	8,4
2012	6 859	84 562	8,1
2013	7 327	84 434	8,7

Forrás (Source): [7]

Az élelmiszeripari szakágazatok foglalkoztatási mutatói 2012-ben
(Employment Indexes in Classes of Food Industry in 2012)

Szakágazatok (Classes)	1 alkalmazottra jutó termelési érték, millió Ft (The value of marketed product per employee, million HUF)	1 milliárd Ft termelési értékre jutó alkalmazott, fő (Employee per one billion production value, capita)
Olaj gyártása (Manufacture of oils and fats)	222,3	4
Haszonállat-eledelel gyártása (Manufacture of prepared feeds for farm animals)	58,5	17
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása (Manufacture of fruit and vegetable juice)	54,9	18
Malomipari termék gyártása (Manufacture of grain mill products, starches and starch products)	50,9	20
Hobbiállat-eledelel gyártása (Manufacture of prepared pet foods)	47,0	21
Tea, kávé feldolgozása (Processing of tea and coffee)	39,9	25
Tejtermék gyártása (Operation of dairies and cheese making)	35,4	28
Baromfihús feldolgozása, tartósítása (Processing and preserving of poultry meat)	29,7	34
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás (Other processing and preserving of fruit and vegetables)	29,0	34
Homogenizált, diétás étel gyártása (Manufacture of homogenised food preparations and dietetic food)	28,3	35
Húsfeldolgozás, -tartósítás (Processing and preserving of meat)	24,8	40
Jégkrém gyártása (Manufacture of ice cream)	23,4	43
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása (Production of meat and poultry meat products)	22,2	45
Tésztafélék gyártása (Manufacture of macaroni, noodles, couscous and similar farinaceous products)	20,8	48
Tartósított lisztes áru gyártása (Manufacture of rusks and biscuits; manufacture of preserved pastry goods)	19,4	52
Fűszer, ételízesítő gyártása (Manufacture of condiments and seasonings)	18,7	53
Burgonyafeldolgozás, -tartósítás (Processing and preserving of potatoes)	14,6	68
Édesség gyártása (Manufacture of cocoa, chocolate and sugar confectionery)	14,0	72
Halfeldolgozás, -tartósítás (Processing and preserving of fish, crustaceans and molluscs)	10,6	95
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása (Manufacture of other food products n.e.c.)	9,2	108
Kenyér; friss pékáru gyártása (Manufacture of bread; manufacture of fresh pastry goods and cakes)	4,8	208

Forrás (Source): [8; 10]

4. VÁLLALKOZÁSOK JELLEMZÉSE – THE CHARACTERISTICS OF ENTERPRISES

A működő élelmiszeripari vállalkozások száma a nemzetgazdaságban található vállalkozások mindösszesen 1%-át adja 2003 óta és a 2007-es mélypontját követően növekvő részesedést mutat [6]. Azonban a működő élelmiszeripari vállalkozások száma a 2003. évihez képest 2007-ben 9%-kal, míg 2012-ben 5%-kal csökkent. Ennek oka, hogy a valódi új vállalkozások száma elmaradt a megszűnt vállalkozások számától az utóbbi 10 évben.

A 3. táblázatban az élelmiszergyártásban működő vállalkozások számát összesítettem az ital- és dohánygyártó vállalkozások arányának figyelmen kívül hagyásá-

val. A zöldség-gyümölcs feldolgozóiparban működő vállalkozások száma növekszik, eközben az élelmiszeripari vállalkozások száma csökken, ezért egyértelműen növekszik a részesedése.

A zöldség-gyümölcs feldolgozóiparban működő vállalkozások döntő többsége kis- és mikrovállalkozás. Az elmúlt tíz évben a 250 fő feletti vállalkozások száma az egyharmadára csökkent, illetve az 50 és 250 fő közötti munkaerőt foglalkoztatók száma 40%-kal csökkent. Ezzel párhuzamosan a kisebb létszám-kategóriájú cégek száma enyhe növekedést mutatott. A vállalkozások száma az utóbbi 10 évben lényegében nem változott. Viszont a létszám-kategóriák szerinti bontásból látszik (3. táblázat), hogy a kis- és mikrovállalkozások kerültek előtérbe. Egy vállalkozásra 2001-ben átlagosan huszonhárom fő jutott,

addig 2011-ben tizenöt alkalmazott. A nagy vállalkozások megszűnése maga után vonta a foglalkoztatottak számának csökkenését is.

A zöldség-gyümölcs feldolgozóipari árbevétel csaknem felét a 2001. évben tizenhat 250 fő feletti vállalkozás adta, mára ez az arány lecsökkent 35%-ra, amit mindösszesen öt vállalkozás képez. Ezt azt jelenti, hogy az öt legnagyobb vállalkozás az ágazat árbevételéhez 7%-7%-kal járul hozzá. A második legnagyobb létszám-kategóriával (50-249 fő között foglalkoztatott) rendelkező vállalkozások járulnak hozzá legnagyobb arányban az árbevételhez, ami 2011-ben 44%-os megoszlást jelent. A legtöbb vállalkozással rendelkező kis- és mikro-vállalkozások kategória mindösszesen 20%-kal részesedik a zöldség-gyümölcs

feldolgozóipar árbevételéből, azaz a működő vállalkozások 93%-a adja az árbevétel 20%-át.

A vizsgált szakágazat 2011-ben a legtöbb embert Bács-Kiskun megyében foglalkoztatja, de a 250 fő feletti vállalkozások még Pest, Hajdú Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyében találhatóak. A második legtöbb mikro-vállalkozás (azok közül is az 1-4 főt foglalkoztatóak) Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében találhatóak, de a nagyobb létszám-kategóriájú vállalkozások jelentős része is ebben a megyében van. A 2011. évben a fent említett öt megyére koncentrálódik a zöldség-gyümölcs feldolgozóipar, mely leginkább az alapanyag termelés közelségének köszönhető.

3. TÁBLÁZAT

TABLE 3

A zöldség-gyümölcs feldolgozóipari működő vállalkozások száma és árbevétele létszám-kategóriánként
(The Number and Revenue of Running Businesses in Fruit and Vegetable Manufacture Industry of Categories of Manpower)

Létszám-kategóriák, fő (Categories of manpower, capita)	2001			2011		
	Működő vállalkozások száma, db (Running businesses, pieces)	Nettó árbevétel, milliárd Ft (Net revenue, million HUF)	Árbevétel megoszlása, % (Distribution of revenue, %)	Működő vállalkozások száma, db (Running businesses, pieces)	Nettó árbevétel, milliárd Ft (Net revenue, million HUF)	Árbevétel megoszlása, % (Distribution of revenue, %)
1 - 9	393	6,5	4	420	20,8	9
10 - 19	36	3,9	2	46	11,3	5
20 - 49	28	8,4	5	25	13,6	6
50 - 249	50	79,0	43	31	98,4	44
250 és afelett	16	84,7	46	5	79,2	35
Összesen	523	182,5	100	527	223,3	100

Forrás (Source): [9]

5. ÖSSZEFOGLALÁS – SUMMARY

A KSH adatbázisok elemzése alapján elmondható, hogy az élelmiszeripar a feldolgozóipari ágazatink közül a foglalkoztatás területén bír a legnagyobb jelentőséggel. A zöldség-gyümölcs feldolgozóiparban dolgozók száma az ezredforduló óta drasztikusan csökken, miközben egyre növekszik a szellemi és részmunkaidős foglalkoztatásuk aránya. A vizsgált ágazat két szakágazattal kapcsolatban kiemelkedően magas mutatókkal rendelkezik az egy alkalmazottra jutó termelési értéke alapján. A zöldség-gyümölcs feldolgozóipari vállalkozások száma nagyságrendekkel nem változott, azonban a kis és középvállalkozások előtérbe kerültek.

IRODALOMJEGYZÉK – REFERENCES

- [1] Erdészné F. – Jankuné K. Gy. – Kozak A. – Radócziné K. T.: A zöldség- és gyümölcságazat helyzete. Budapest, Agrárgazdasági Kutató Intézet, 2009. 39-48.
- [2] Fodor Z.: Évértékelő kiadvány. Fruitveb. 2003-2012.
- [3] Fórián Z.: A tartósítóipar helyzete és kilátásai Magyarországon. Agrár Európa Kft., Budapest, 2005.
- [4] Fórián Z.: AZ EU-csatlakozás vesztese: a magyarországi élelmiszeripar. Agrár Európa Kft., Budapest, 2009.
- [5] Gyarakay Z.: A magyar élelmiszeripar helyzete és megújulásának lehetőségei. In: Minőség és megbízhatóság. 2013. 46 (4) 148-155.
- [6] KSH: Működő, valódi új, valódi megszünt vállalkozások száma nemzetgazdasági ág szerint. 2013. URL: <http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=QVD> (Letöltés dátuma: 2014. augusztus 10.)
- [7] KSH: Foglalkoztatottak száma nemzetgazdasági ágak, ágazatok szerint. 2013. URL: <http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=QLF> (Letöltés ideje: 2014. augusztus 10.)
- [8] KSH: Nemzetgazdaság munkaügyi adatai. 2014. URL: <http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=QLI> (Letöltés ideje: 2014. augusztus 10.)
- [9] KSH: Éves gazdaságszerkezeti adatok létszám kategóriánként. 2012. URL: <http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=QTA> (Letöltés ideje: 2014. augusztus 10.)
- [10] KSH: Ipari termékek és szolgáltatások éves termelése. 2012. URL: <http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=OID> (Letöltés ideje: 2014. augusztus 10.)